

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 6
November
1982

I vort erindringsbillede om okkupationsårene, spiller de trampende, tyske soldater en vigtig rolle.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeberg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge).

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,

Slossevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Bankprokurist Olav Holst, Bengtassevej 6, 2900 Hellerup.

Tlf. (01) 62 77 80. Giro 1 00 07 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,

5874 Lundeberg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

Kontorchef O. Olesen
Leonorasvej 8, 9000 Hasseri, Aalborg
Tlf. (08) 18 04 51

Oberst K. Kjeldsen
Hallingager 47, 5750 Ringe
Tlf. (09) 62 31 63

Redaktør Johs. Rasmussen
Omkulevej 9 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Skræddermester Povl Brandt
Glerupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 53 35 34

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. (04) 44 76 04

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgård, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07.

Solveig Skjøtt
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningssskema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 1.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningssskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

Pigtraad - Gestapofangen

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT

Poul Nielsen,
Bjærnedevej 40 A,
2700 Brønshøj
(01) 74 26 35
Telefontid: kl. 17-18

Eventuelle fejl i besørgelsen af bladet rettes hurtigst muligt ved henvendelse til udleveringspostkontoret.

ANNONCER

Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET

Kollegium nummer 10	
på trapperne	131
Borghild Hammerich	
hædret	132
Norsk undersøgelse	133
Dagbogen	135
Runde dage	136
Frøslev-lejrens fremtid	140
Foreningerne	145-148
Mindeord	149
Bøger	150
Adresseliste	152

De følgende numre af vort blad udkommer 15/12 og 15/2 83. Stof fremsendes senest 4 uger før de nævnte dage.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 6

NOVEMBER 1982

37. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen
Gestapo-Fangerne . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen . Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

NYT 4. MAJ-KOLLEGIUM I HELSINGØR UNDER FORBEREDELSE

Kollegierådet, der er et samarbejdsorgan for de ni 4. Maj-kollegier i Danmark, holdt årsmøde på 4. Maj-kollegiet i Århus den 22.-23. oktober. Der deltog tre repræsentanter fra hvert af kollegierne samt tre fra Frihedsfonden.

Formanden, redaktør Niels A. Eigenbroth aflagde en fyldig årsberetning. Han kunne med en vis glæde oplyse, at finansudvalget har tiltrådt, at der ydes kollegierne 6,1 mill. kr. Pengene udbetales ikke til de enkelte kollegier, men til Kollegierådet, der har fået overdraget at administrere bevillingen.

Fordelingen vil ske efter følgende plan:

Esbjerg havde søgt om 1.607.500 kr., men fik 1.345.000 kr., idet man ikke kunne imødekomme ansøgning om penge til inventar og udstyr.

Horsens havde søgt 1,3 million og får 1.240.000 kr., idet man ikke vil støtte visse udgifter til fællesrum.

København søgte og får 270.000 kr.

Marstal havde søgt 1.388.000 kr. og får 910.000 kr. til den ønskede ombygning, idet tæppebelægning, nye gardiner og møbler udgår.

Odense havde søgt 512.400 kr. og har fået godkendt arbejder til 510.000 kr.

Tønder havde ønsket 435.000 kr., men fik ikke godkendt udgifter til fliser, asfaltering af gårdsplads og til inventar, men får til egentlige renoverings- og isoleringsarbejder 325.000 kr.

Aabenraa fik på samme måde sin ansøgning reduceret fra 300.000 kr. til

215.000 kr., idet der ikke er tilskud til køkkenmodernisering.

Aalborg bliver med 600.000 kr. i stand til at opfylde alle fremsatte ønsker.

Århus havde søgt om 1.254.000 kr., men staten vil heller ikke her yde tilskud til inventar og til modernisering af fælles lokaler som dagligstue, festsal og vaskeum, hvorfor bevillingen blev reduceret til 760.000 kr.

*

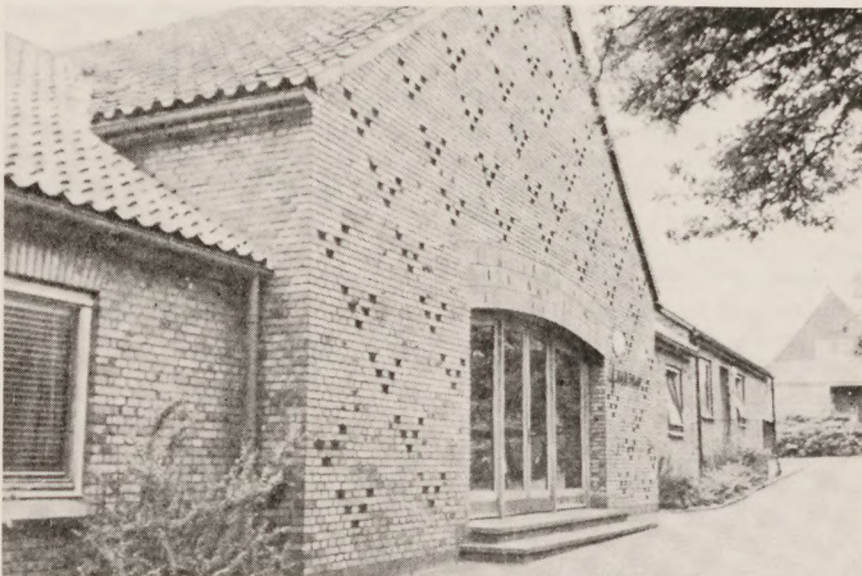
Det er nu godkendt over hele landet, at kollegierne er fritaget for kommunale skatter, da kollegierne jo er monumenter over frihedskampen, og man beskatter ikke monumenter.

Til drøftelse fremlagde formanden et forslag fra Frihedsfondens mangeårige næstformand, chefredaktør, arkitekt Hakon Stephensen. Forslaget gik ud på, at der bygges frihedskollegium nummer 10. Det skulle ligge i Nordsjælland med udsigt over Øresund, hvorfra sejladsene i så rig udstrækning foregik under besættelsen til friheden i Sverige.

Man fandt forslaget vældig interessant, og det kan allerede nu oplyses, at Helsingør kommune har givet forhånds tilsagn om at stille en grund gratis til rådighed. Desuden har Stephensen et fondstilsagn om de første 100.000 kr. Det er en stor opgave, der her stilles og et spændende projekt.

På mødet drøftedes indhøstede erfaringer om driften af kollegierne, især i det forløbne år.

F-k

Billedet viser indgangen til 4. Maj-kollegiet i Århus, hvor Kollegierådets møde blev holdt. Det er en 1-etagers bygning, opført som en randbebyggelse omkring en grøntegaard med store træer fra de tidligere kolonihaver på grunden. Kgl. bygningsinspektør C. F. Møller var arkitekt.

BORGHILD HAMMERICH HÆDRET I NORGE

Billedet er taget på Schæffergården i Gentofte, da Børge Outze fik overrakt admiral Hammerichs mindelegat, der uddeles lejlighedsvis. Fra venstre: Bente Heltoft, født Hammerich, Børge Outze, Borghild Hammerich samt Bente og Aksel Heltofts datter.

Blandt de danske fanger, der omkom ved det britiske luftangreb på Gestapos hovedkvarter i Danmark, Shellhuset, var kontreadmiral Carl Hammerich. Hans hustru, Borghild Hammerich, var født i Norge, og hun ydede under besættelsen en fremragende indsats på forskellig vis. Efter krigen blev hun leder af »Lysebu«, en ejendom på Voksenkollen udenfor Oslo. Det var en norsk folkegave til Danmark som tak for den danske hjælp til Norge under krigen. Ejendommen giver plads til indtil 40 danske, der gennem »Fondet for dansk-norsk Samarbejde« har fået legat til et studieophold i Norge.

Hun døde for 10 år siden og er begravet i Æreslunden på Vor Frelzers Gravlund, hvor også andre kendte norske modstandsfolk er begravet. På 10-årsdagen for hendes død holdt de norske fange- og veteranorganisationer en mindehøjtidelighed ved graven. Her talte dr. Arne Fossum, der bl.a. sagde: »Der er ikke rejst mange mindesmærker over kvinder, skammelig få. Hvor rigtigt og fortjent er det da ikke, at når en

af de talrige kvinder, der har fortjent et mindesmærke, skulle få det, at det da blev Borghild Hammerich. Hun hævder sig godt her i Æreslunden sammen med så mange mindeværdige personligheder.«

Hvem var så denne kvinde? Norsk var hun, født i Bergen, men gift med kontreadmiral Carl Hammerich i Danmark.

Det var i 1941, at hun sammen med andre norskfødte kvinder i Danmark dannede »Den norske damekomité«. Det lyder så fornemt og uskyldigt, men du gode verden, hvad denne damekomité omkring Borghild Hammerich fik udvirket af livreddende hjælp til børn og syge i Norge og til sultne politiske fanger i tyske kz-lejre. Disse første gavepakker til Norge udviklede sig til store vareforsendelser, ikke bare til børn, syge og fanger, men til den norske modstandsbevægelses folk, som takket være disse madvarer kunne holde modstandskampen gående.

Hele 33.000 tons madvarer blev sendt til trængende nordmænd. 33.000 tons madvarer, hvordan kunne de skaffes?

Selv om Danmark var af de bedre-stilte okkuperede lande med hensyn til mad, så skulle der skaffes penge.

Presse og radio kunne ikke mobiliseres som nu om dage. Borghild Hammerichs mand Carl Hammerich ledede længe indsamlingen, og ved hjælp af solide, pålidelige forbindelser i statsapparatet klarede de at få en camoufleret statsstøtte til indsamlingen. Det skulle tyskerne have vidst, at det danske statsapparat var med til at støtte den norske modstandsbevægelse. Hvad de danske pakker betød for norske fanger i KZ-lejrene i Tyskland behøver jeg næppe at nævne. De var livreddende.

Borghild Hammerich oplevede nok af dramatiske situationer i det komplicerede arbejde. Hun spillede højt spil sammen med sine medarbejdere, et spil, der krævede mod, kraft, udholdenhed og ikke mindst klogskab. Usåret gik hun ikke gennem disse år. Både hendes datter Bente og hendes mand, Carl Hammerich, blev arresteret, og manden overlevede ikke fangenskab.

Man kan spørge sig selv, om personligheder som Borghild Hammerich er født med et sådant mod, sådan kraft og klogskab. Selv benægtede hun det. Som ung havde jeg kun lidt tro på mig selv, sagde hun. Men opgaverne under krigen styrkede mig. Da så mand og datter blev arresteret, var Norgeshjælpen truet, og da skete der noget med mig, sagde fru Hammerich. Jeg følte styrken vokse med de øgede opgaver. Norgeshjælpen måtte ikke bryde sammen. Det gjorde den heller ikke. Uendelig mange af os er dybt taknemlige for det, for vore liv.

Denne mindsten over Borghild Hammerich er hentet fra Valderøy i Hardanger, hvor hun fra sine unge dage tilbragte sommerferien. Den symboliserer på naturlig vis hendes klogskab, styrke, kraft og - lad os tilføje - hendes udholdenhed og klogskab.

Vi i de norske veteranorganisationer kan i dag bare takke Borghild Hammerich for, at hun ikke svigtede, selv da det gik værst til. Vi er dybt taknemlige, og i dag vil vi mindes hende med denne blomsterhilden.

Tak, Borghild Hammerich.«

Jeg kender en lille syngende fugl...

På Borghild Hammerichs dødsdag den 8. september 1978 skrev hendes svigersøn, forfatteren Aksel Heltoft dette smukke hyldestdigt:

*Jeg kender en lille syngende fugl
flyver over skove af bøg og gran
spejder med barnlige, hvasse øjne
efter et værk, et underværk
slår så uroligt med vingen.*

*Urolig og tavs den styrter mod jord
fodder løber, vinger slår, hjertet banker.
Da vokser et værk, vokser et værk
op mellem grene af bøg og gran
fuglen stiger mod himlen.*

*Under grønne grene skal ungerne bo
vokse! - leve! - med barnlige, hvasse øjne
fuglen skaber hvad selv den er
og den er et værk, et underværk
nu flyver den op så glad!*

*Og dag-fuglen spreder sin glæde
synger mod solen af lykke
og henover skoven, over et værk, ja et
underværk
flyver den syngende fugl bort.*

Aksel Heltoft

Kommer udstillingen om Norgeshjælpen til København

Universitetsbiblioteket i Oslo har samlet et ret stort materiale af billeder og breve, som beretter om Danmarks hjælp til Norge under de to landes okkupationer.

Udstillingen har været holdt på Lysebu, lige uden for Oslo i september måned. I oktober blev den holdt i Bergen, og den går muligvis videre til Frihedsmuseet i København.

Også mens hun levede blev Borghild Hammerich påskønnet. Det kan således nævnes, at hun i 1945 blev udnævnt til æresdoktor ved Oslo Universitet.

Et økologisk vers

Jorden er ikke den fjendtlige skov,
hvor vore aner engang gik på rov,
jorden er noget, vi ejer -
en have, som vi plejer.

L. G. Damgaard

Norsk undersøgelse af fanger efter befrielsen

Den norske avis Adresseavisen har haft en samtale med den norske læge, professor Leo Eitinger om de tidligere tysklandsfangers helbred. Vi bringer i uddrag af samtalen efter et referat i det norske Krigsinvalideforbunds blad.

- De norske krigsfanger har fået forholdsvis lidt af den almindelige fremgang i vort samfund, og situationen for hver fjerde fange viser direkte social tilbagegang, i modsætning til hver 25. person i gennemsnitsbefolkningen. Den vigtigste årsag er de skader, fangerne pådrog sig i lejrene. Deres modstandsdygtighed blev betydeligt reduceret, og oversygelighed kan konstateres hos dem i alle sygdomsgrupper. Men det tog tid, før vi forstod deres problemer.

Det var professor, dr. Leo Eitinger, der sagde dette i et foredrag på Østmarka sygehus. Eitinger orienterede om de norske fangers skæbne efter krigen på baggrund af en undersøgelse, han har foretaget sammen med professor Aksel Strøm ved Rikshospitalets socialmedicinske institut. Undersøgelsen er formentlig den mest grundige, der nogensinde er gennemført.

Svigtende helbred

Leo Eitinger, oprindelig tjekkisk jøde, der før 1939 flygtede for nazisterne til Norge, hvor han blev arresteret af tyskerne og ført til KZ-lejren Auschwitz, tog udgangspunkt i en henvendelse fra Krigsinvalideforbundet i 1957 til en række læger. Mange af forbundets medlemmer viste svigtende helbred uden nogen direkte påviselig grund. De fleste læger mente ikke, at det kunne skyldes fangeopholdet, og fangerne blev ikke hjulpet.

Resultatet blev imidlertid, at en systematisk undersøgelse af fanger kom i gang. De blev indlagt på Rikshospitalets neurologiske afdeling, selv om man mente, at det kun drejede sig om neurotiske plager. Alle de oplysninger, det var muligt at skaffe om eks-fangernes baggrund, blev fremskaffet før selve laboratorieundersøgelserne begyndte. Ca. 25 pct. blev undersøgt ved såkaldt hjerne-

pustning. Man kan spørge, om det var nødvendigt at foretage en så alvorlig undersøgelse, men det var eks-fangerne selv, der ønskede det, og videnskabelig set er der ingen tvivl om, at denne undersøgelse var udbytterig.

Professor Eitinger oplyste, at ialt blev 6.193 nordmænd deporteret til tyske KZ-lejre. Deraf døde 1.300 i fangenskab. Af samtlige deporterede norske jøder døde 97,5 pct. I Sachsenhausen var dødeligheden 8 pct., mens den i såkaldte Nacht und Nebel-lejre var 50 pct. Vi må her huske på, at de, der overlevede, var særlig modstandsdygtige, sagde Eitinger.

KZ-syndromet

Ialt blev 276 eks-fanger undersøgt, og næsten samtlige var plaget af det, der senere er kaldt KZ-syndromet. Et syndrom er en gruppe af symptomer, som optræder samtidig. De symptomer, vi fandt, var først og fremmest dårlig hukommelse, koncentrationsbesvær, træthed, irritabel, hovedpine, svimmelhed, manglende initiativ, vegetative sygdomme og følelse af usikkerhed. Fem af disse symptomer var minimum for, at vi kunne sige, at en patient havde antydning af KZ-syndromet, hvis det var over syv, var det sikkert til stede.

Den første undersøgelse fandtes i 1966, den anden i 1976, og det, vi kom frem til, var fuldstændig nyt, nemlig at KZ-syndromet kunne have en latenstid (den tid, det varer, inden lidelsen kommer til udbrud) på 10-15 år eller mere. Det lykkedes også at fastslå, at en del af KZ-syndromet havde sin hovedårsag i en organisk hjerneskade. Ellers var tre vigtige faktorer afgørende for om hvorvidt nogle havde KZ-syndromet eller ikke: 1) tortur med hovedskade, 2) betydeligt vægttab, 3) infektionssygdomme med bevidstløshed. Mange, ja næsten alle havde været udsat for disse belastninger.

Angst-reserverne blev mindre

- Hvad kommer den lange latenstid af? Hvorfor fik man ikke symptomerne lige efter krigen?

- For det første levede de fleste, der kom tilbage, i en begejstringsrus over at være frie, og de selv og lægerne mente, at nogle ugers rekreation ville gøre dem raske. En anden årsag hænger sandsynligvis sammen med, at hjerneskaderne var relativt beskedne, da kun en del af hjernecellerne var skadet, og denne skade gjorde sig ikke gældende umiddel-

bart. Men med tiden blev reserverne hos den enkelte mindre, alderen gjorde sit.

Ved siden af det organiske syndrom, så var der et andet syndrom, der var vigtigt, nemlig angstsyndromet. Angsttilstande er knyttet sammen med søvnforstyrrelser og mareridt, der udløser ubehagsfølelser i vågen tilstand. Det var de unge, dem under 25 år, som i største grad var plaget af angstfænomenet under fangenskabet, og denne angst slap dem ikke efter fangenskabet. Det kunne udløses, når som helst i situationer, der mindede om fangetiden, sagde Eitinger.

Misbrug

Videre fremholdt Eitinger, at i lys af denne situation må man forstå, at ca. 20 pct. af de undersøgte var misbrugere af alkohol eller beroligende midler. De oplyste, at de brugte disse midler for at døve angsten, som de helst ikke ville tale åbent om med andre.

Samtlige undersøgelser af fanger, i Norge og verden for øvrigt, gælder kun dem, der har søgt læge og bedt om hjælp. Man kan da spørge: Hvad med dem, der ikke har søgt læge? Det kan vi ikke give svar på, sagde Eitinger.

3 DAGES FIR-KONGRES I BERLIN

Den internationale fange- og modstandsorganisation FIR (Fédération Internationale des Résistants) holdt i september kongres i Berlin (DDR). Den danske repræsentation bestod af Helge

Kierulff (der er medlem af FIRs præsidium), Ejvind Lykkestrand, Ehgon Nielsen, Erik Lorentzen, Jørgen Lind, Lilian Olsen, Erik Bernard, Frede Klitgaard, Erling Sørensen og N. O. Køster. Endvidere deltog som gæster Villy Mørk Jensen og Frode Toft.

Villy Mørk Jensen blev under besættelsen sammen med to kammerater dødsdømt for sabotage, men blev på grund af deres unge alder benådet med livsvarigt tugthus i Tyskland. De tilbragte der resten af krigen i tugthuset i Brandenburg, hvor de var sammen med en række kendte tyske antinazistiske modstandsfolk, deriblandt flere kendte socialdemokratiske og kommunistiske politikere. Blandt medfangerne var også tyskeren Erich Honecker, den nuværende østtyske statschef.

Kongressen holdtes i det moderne og pompøse »Palast der Republik«. Åbningshøjtideligheden foregik i den store festsal, hvor Berlin Radiosymfoniorkestret indledte med værker af Mozart og Beethoven. På regeringens vegne bød statschefen Erich Honecker velkommen i DDR (hans egentlige titel er: formand for statsrådet). Selve kongressen blev åbnet af FIRs præsident, den kendte italienske jurist, dr. Arialdo Banfi. Endvidere holdtes hilsningstaler af en række gæster, bl.a. franskmænd Charles Desirat, formand for den internationale Sachsenhausenkomité, der talte på de internationale KZ-lejrkomiteers vegne og generalsekretær Serge Wourgaft, der

talte på Verdensveteranforbundets vegne.

Mange resolutioner

Kongressen varede tre dage, og der vedtoges en række resolutioner, udtalelser og hilsener. Nævnes må således en resolution om bekæmpelse af nynazisme og terrorisme, samt en appel om standning af kaprustningerne. Begge disse resolutioner vedtoges enstemmigt. Det samme gjaldt de fleste andre udtalelser, bl.a. en arbejdsresolution om FIRs social-medicinske virksomhed, hvori betones vigtigheden af samarbejdet med Verdensveteranforbundet og andre internationale organer.

I enkelte tilfælde opnåedes dog ikke énstemmighed, således blev en henvendelse til ungdommen kritiseret fra flere sider, men den vedtoges dog med enkelte stemmer imod og en del, der undlod at stemme. Kritikken gik navnlig på, at den sprogligt var uegnet som henvendelse netop til ungdommen.

Særlig debat vakte en resolution om situationen i det nære Østen, hvori udtaltes kritik af Israels aggression. Den måtte ændres flere gange, men blev dog til sidst vedtaget. En del, deriblandt enkelte danskere og hele den franske delegation, undlod dog at stemme. Under den undertiden heftige debat tog en jødisk repræsentation afstand fra en taler, der havde anvendt ordene »israelsk fascisme«.

Kongressen forløb i øvrigt under festlige og højtidelige former. Deltagerne var indkvarteret på det store hotel »Stadt Berlin« (32 etager) ved Alexanderplatz.

*

Som afslutning var kongressen og en række gæster, bl.a. det diplomatiske korps regeringens gæster ved en kæmpemæssig reception, hvor både traktement og den kunstneriske underholdning var helt overdådig. Blandt gæsterne var såvel den danske ambassadør som den norske charge d'affaires, der begge hyggede sig med de norske og danske kongresdeltagere.

Efter kongressen aflagde deltagerne besøg i den tidligere KZ-lejr Sachsenhausen nord for Berlin. Kongresdeltagerne var også inviteret på en 5-timers imponerende sejltur med Berlins berømte »hvide flåde« (store moderne flodbåde med restaurant om bord) på det store sø- og flodområde syd for Berlin, et helt enestående rekreativsområde for storbyen.

Fra FIR-kongressen i Berlin. Fra venstre: Frode Toft, Helge Kierulff, Børge Lorentzen og Ejvind Lykkestrand. De ses her under udflugten med Berlins 2. hvide flåde.

Kongressen bød på mange interessante oplevelser, ikke mindst med mange møder og samtaler med kongresdeltagere fra hele Europa, men også turistmæssig var turen en stor oplevelse.

-t

selsstraf for uddeling af illegale skrifter. Samtidig får to danske kommunister ved tysk krigsret 10 og 5 års tugthus i Tyskland for at uddele illegale skrifter på tysk til tyske soldater i Danmark. 27.: Redaktør Peter de Hemmer Gudme idømt 4 måneders hæfte.

DAGBOGEN

NOVEMBER

Fra det engelske angreb ved El Alamein i Nordafrika. Tysk soldat overgiver sig.

1939

30.: Krig mellem Sovjetunionen og Finland.

1940

8.: Danske nazister overtræder demonstrationsforbudet flere steder i landet, bl.a. i Haderslev og Frederikshavn. 17.: De danske nazister får dispensation fra demonstrationsforbudet og foranstalter demonstrationsmarch ved »Den lille Hornblæser« i København, hvor det samtidig kommer til store demonstrationer mod nazisterne. 26.: Hartvig Frisch må træde tilbage som formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe og afløses af Alsing Andersen. 27.: Forbud mod omvandring og fotografering i store dele af Jylland. 30.: Godsejerne J. O. Raben-Levetzau, P. M. Knuth og O. Rosenørn-Lehn danner en »faggruppe« i tilslutning til det danske naziparti og L.S.

1941

17.: Danmarks gesandt i London, Grev Reventlow, afbryder forbindelsen med regeringen i København. 19.: Danmarks legationsråd i Teheran afskedges. 23.: Tre domme for kommunistisk virksomhed i Odense. 24.: Udenrigsminister Scavenius i Berlin for

at drøfte Danmarks tilslutning til Antikomintern-pagten. 24.: Regeringen giver meddelelse om Danmarks tilslutning til Antikomintern-pagten. Det kommer til voldsomme protestdemonstrationer i København, ledet af studenterne. 28.: Det første tyske nederlag på Østfronten, da tyskerne må rømme byen Rostov ved floden Donets. 29.: Udenrigsminister Scavenius besøger Hitler i Berlin. Tyske aviser skriver, at lande, der har sluttet sig til Antikomintern-pagten, nu også må tage stilling til jødeproblemet.

1942

2.: Journalistforbundet sletter de medlemmer, der opholder sig i udlandet. 3.: Den engelske hærs sejr ved El-Alamein. 7.: Folketingsmand Aksel Larsen anholdes af dansk politi og udleveres til tyskerne. 8.: Allieret landgang i Nordafrika. 9.: Scavenius bliver statsminister efter tysk krav. 11.: Tyskland besætter nu også Sydfrankrig (Vichy-området). 23.: 10 kommunister får i København fæng-

1943

2.: Færgeren »Sjælland« brændt efter sabotage. Tre Falck-mænd omkommer, da endnu en bombe eksploderer. 6.: 14 domme til langvarige tugthusstraffe i tyske fængsler. Gestapo nedskyder i København en fange »under flugt«. 11.: Stor tysk razzia i Randers, 50 personer arresteret. 12.: Det pålægges de civile myndigheder i Jylland at hjælpe tyskerne med gennemførelse af invasionsforberedelser. 20.: Spærretid i Odense og Århus. 22.: To frihedskæmpere dømt til døden ved tysk krigsret og straks henrettet. 23.: Fire dødsdomme i Kolding. Transformatorstation i København sprængt i luften. 25.: Syv dødsdomme i Århus. 31 frihedskæmpere ført til Tyskland. 26.: Spærretid i Aalborg. 28.: Churchill, Roosevelt og Stalin mødes i Teheran. Stalin får overrakt guldsabel fra den engelske konge. 30.: Adjunkt Hoff, Randers, skudt under forhør.

1944

3.: Grosserer Johan Havemann myrdet. 6.: Færgeren »Storebælt« ført til Helsingborg af danske frihedskæmpere. Dansk-amerikaneren William S. Knudsen, før

Århus Universitet (Gestapos hovedkvarter) efter det engelske luftangreb i 1944.

Vellykket sabotageaktion på glødefri tændstikfabrikken i Heimdalsgade i København i november 1944.

krigen præsident for General Motors, under krigen chef for det amerikanske krigsproduktionsråd, sender hilsen til den danske modstandsbevægelse. 7.: Otte tilfældige personer skudt ned på Enghavevej og i Istedgade i København. 10.: Store Schalburgtage-eksplosioner i Odense. 11.: Pastor Harald Sandbæk, der undslap fra Gestapo ved det engelske luftangreb på universitetet i Århus, er nået til Sverige. Schalburgtage i Aalborg og Svendborg. 12.: Søndergade i Århus raseret ved store Schalburgtage-eksplosioner. 13.: Schalburgtage i Esbjerg og Vejle. Villa i Ordrup og Valbo-rup Skovridergård sprængt i luften af tysk politi. 15.: Folkestrejke i Esbjerg efter tyske terrorødelæggelser og mord på to kendte Esbjergborgere. Schalburgtage i Viborg. 16.: Undtagelsestilstand i Esbjerg. Sabotører foretager stort kup på hærens våbenfabrik. Vice-premierminister Attle taler i Underhuset om Danmark. 17.: Chr. W. Hansens sæbefabrik og villa i Sønderup sprængt i luften af tysk politi. 24.: Pastor Egon Johansen myrdet. 29.: Redaktør Peter de Hemmer Gudme begår selvmord i Shellhuset. Villaen Vamdrupvej 40 i København sprængt i luften af tysk politi.

Runde dage

Helge Oliver Jensen, Horsevej 9, 4600 Køge (Neuengamme 68.016) 60 år 16. november.

Dagmar Bohnslet, Engvej 48, 9000 Aalborg, 65 år 16. november.

Orla Bruselius, Vestergrootsvej 7, 2680 Solrød Strand (Buchenwald) 65 år 17. november.

Arnold Jensen, Velhustedvej 5, 6933 Kibæk (Hannover-Stöcken 54.561) 70 år 19. november (I mange år form. for Hannover-Stöcken-gruppen og best.-medl. i Fangesammenslutningen og Bernadottefonden).

A. G. Fiil Christensen, Johnstrup Alle 3, 1923 Køb. V (Buchenwald) 70 år 20. november.

H. Clemen Christensen, Ordrupvej 74, 2900 Charlottenlund (Buchenwald) 65 år 20. november.

Oskar Fristrøm, Bangs Boder 24, 5000 Odense C (Stutthof) 75 år 20. november.

Peder Søgaard, Amerikavej 7, 1756 Kbh. V (Sachsenhausen 75.120) 65 år 21. november.

Gustav A. Cederholm, Sdr. Landevej 60, 6400 Sønderborg (Neuengamme 52.443) 60 år 23. november.

Kai Johansen, P.G.Ramms Alle 23, 2000 Kbh. F, 65 år 24. november.

Frithiof Lænø, Nordborgg. 7, 8000 Århus C, 65 år 24. november.

Erik Andersen, Mellerup Præstegård, 8900 Randers (Sachsenhausen 75.090) 65 år 24. november.

Hagen Olsen, Agertoften 5, 2820 Gentofte (Buchenwald) 70 år 24. november.

Søren Skeldal Sørensen, Gl. Strandvej 148, 3050 Humlebæk (Buchenwald) 65 år 25. november.

Georg Mikkelsen, Højledet 65, 2840 Holte, 60 år 26. november.

Chr. Abildstrup, Skåneg. 2, 2300 Kbh. S, 60 år 26. november.

Erik D. Sørensen, Bispebakken 7, 2830 Virum (Buchenwald) 65 år 27. nov.

Lilian Olsen, Tranehavevej 2, 2450 Kbh. SV, 60 år 29. november (medl. af Fangesammenslutningens bestyrelse).

Eyvind Frimund, Sjelør Boulevard 28, 2450 Kbh. SV (Dachau 142.658) 65 år 1. december.

Erik Høyer, Skaffervej 9 st., 2400 Kbh. NV (Buchenwald) 65 år 1. december.

Jens Chr. Eriksen, Stormg. 7, 9491 Pandrup, 65 år 1. december.

Henning Helver, Jægersborgvej 4, Sjolte Strand, 4733 Tappernøje (Buchenwald) 65 år 5. december.

Anton Christensen, Pilebro 18 st.tv., 2730 Herlev (Buchenwald) 65 år 9. december.

A. J. Lambrecht, Sct. Jørgens Park 139, 4700 Næstved (Buchenwald) 70 år 10. december.

Knud Olaf Hansen, Udbyhøjvej 118, 8900 Randers, 60 år 10. december.

Sv. Aa. Olsen, Jægersborg Alle 39, 2920 Charlottenlund (Dachau 142.629) 70 år 12. december.

Bianco Boeck, Holmegårdsvej 33, 3400 Hillerød (Dachau 142.565) 75 år 12. december.

Banke Jung Jensen, Skalbjergrvej 32, 5230 Odense (Sachsenhausen 73.076) 60 år 12. december.

Eli Gylling, Høje Skodsborg 10, 2942 Skodsborg, 75 år 13. december.

Tage Jensen, Kirkevænget 12, 6200 Åbenrå (Sachsenhausen 73.080) 60 år 16. december.

E.A.L. Nersting, Duevej 28, 5., 2000 Kbh. F (Buchenwald) 80 år 16. december.

Per Bjerre Eriksen, Flintagervej 83, Tjørring, 7400 Herning, 70 år 17. december.

H.P. Hansen, Pr. Christiansg. 11, 8900 Randers (Sachsenhausen 74.312) 70 år 17. december.

Verner V.E. Rasmussen, Ny Havneg. 50, 8700 Horsens, 65 år 18. december.

Thora Emilie Pedersen, Bakken 5, Sølyst 9220 Aalborg, 65 år 23. december.

Carla Simonsen, Bonnesensg. 9, 9000 Aalborg, 65 år 23. december.

Børge Jensen, Opnæsgård 35, 2970 Hørsholm (Buchenwald) 70 år 27. december.

Hans Chr. Børge Nielsen, Klostervej 5, 3400 Hillerød (Buchenwald) 65 år 31. december.

DEN DAG VAR ET HELVEDE

Den norske avis »Østlendingen« bragte for nogen tid siden en række beretninger fra nogle krigsinvalidere. Vi bringer her en af disse beretninger, nemlig fra en norsk Sachsenhausenfange (her citeret efter det norske krigsinvalidforbunds blad »Krigsinvaliden«):

- Hver eneste dag var som et helvede! Vi blev behandlet som dyr. Vi kan umuligt blive mennesker igen efter det.

Hamar-manden Sverre Pedersen (58 år) har grufulde minder at fortælle fra krigsårene - fra tugthuset Sonnenburg i Polen og fra Sachsenhausen i Tyskland. Han var en såkaldt »Nacht- und Nebel«-fange - en fange som skulle tilintetgøres. Sonnenburg og Sachsenhausen var endestation for tusinder og atter tusinder af fanger.

- Jeg kom til Sonnenburg tugthus efter at være taget til fange af tyskerne, da vi blev torpederet mellem Sverige og Skotland. Jeg var på en af Kvarstadbådene. Vi var på vej over til Skotland med 5000 tons kuglelejer til den norske flåde, der lå i England.

Sonnenburg tugthus i Polen var noget af det værste, man kunne tænke sig. Det var nedlagt som fængsel, fordi det var for dårligt før krigen. Tugthuset var bygget i 1883 - forholdene var derefter. Der var 160 fanger af os, der kom fra Kvarstadbådene. 42 døde som følge af forholdene. Ialt var vi 1700 fanger der mod slutningen. Af dem kom 800 til Sachsenhausen, medens 900 blev skudt. Jeg kom til Sachsenhausen.

Forholdene i Sachsenhausen var også grufulde. Svarre Pedersen var blevet placeret i straffeblokken. Hver dag måtte han marchere

48 kilometer i otte-tal inde på appelplassen. Støvlerne var lavet af syntetisk materiale. Da dagen var omme, løb der blod ud af støvlerne. De, der kom fra Sonnenburg, var kun vant til at gå med en slags trætoffel med en tårem på.

Foruden den daglige straffemarch (der tjente som afprøvning af nyt fodtøj for værne-magten. Red.) blev de sat til at sortere skruer og møtrikker. Når det var gjort, blev de blandet igen. Sådan gik det dag efter dag.

- Værst var alligevel den grusomme likvidering af fanger i Sachsenhausen, fortæller Pedersen.

- Særlig af børn. Alene på en uge blev omkring 10.000 jødiske, russiske og zigøjnerbørn brændt. Sort, kvalmende røg steg op fra skorstenen i krematoriet.

Man kan ikke blive menneske igen efter at have oplevet det, mener Pedersen. Han har også fået »indvendige ar« efter krigen. I dag bruger han sin tid til at organisere arrangementer for krigsinvalidere. Han er formand for Hamarforeningen, er med i Hedmark og Op-land krigsinvalideforening, og i det centrale krigsinvalidforbund. Men jeg er ikke tilfreds med det, vi har udrettet. Myndighedernes forståelse har været for lille.

MODSTANDS KAMPEN I HITLER- TYSKLAND

Det er forholdsvis sjældent, at vi hører om den illegale modstandskamp mod nazismen i selve Nazi-Tyskland. Men der var faktisk en sådan modstand allerede i årene 1933-39, og under krigen voksede modstanden, selv om vi sjældent hørte derom.

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

Det var en modstandskamp under utroligt svære vilkår og altid med livet som indsats. En stor del af modstanden blev ledet af illegale organisationer, hvis centrale ledelser befandt sig uden for Tyskland, f.eks. Paris, London, Amsterdam, Prag, Zürich, Stockholm og Moskva. Også København husede i disse år grupper af flygtede tyskere, der herfra ledede og understøttede modstanden i det nordlige Tyskland, således gik mange kanaler illegalt herfra via Flensborg til Hamborg og Kiel.

I forbindelse med Alberti Hansens død for nogle år siden blev det således oplyst, at han i trediverne gennem lang tid hjalp en sådan gruppe ved at rejse som kurer for dem mellem Danmark og forskellige byer i Tyskland, ligesom han flere gange af taktiske grunde måtte fortsætte rejsen helt til Paris, hvor man også havde skaffet ham kontakter. En måneds tid før Alberti Hansen døde, var vi sammen til en kongres i Paris i F.I.R., og på en spadseretur viste han mig et lille hotel, der dengang havde været hans »kontaktsted«.

En af mine venner fra ungdomstiden var meget sproginteresseret og gik en tid på translatørskole. Det var derfor ikke underligt, at han så ofte rejste en tur til Tyskland. Ganske vist var han ivrig antinazist, men det viste sig også, at han på alle disse, som regel kortvarige rejser, hver gang havde helt nye kufferter med tilbage. Dem han havde medbragt var sprættet op dernede for at finde frem til de dokumenter, han regelmæssigt bragte derned. Han er en beskeden mand, hans navn er aldrig nævnt i disse forbindelser, og jeg er ikke engang sikker på, at han nogen sinde efter 1945 har fået en virkelig tak for den livsfarlige trafik, der stod på i flere år.

Selv har jeg i beskedenhed været med til at uddele »turist-reklamer« til tyskere på Lange-linie og i Tivoli og kort før krigen i en lands-lejr, KFUM-spejderne afholdt med deltagelse af en del tyske spejdere. Ved nærmere eftersyn var reklamerne i virkeligheden antinazistisk propagandamateriale.

Men det egentlige modstandsarbejde foregik selvfølgelig i selve Tyskland og i vidt forskellige kredse. Socialdemokraterne og kommunisterne havde et stort net af illegale grupper over hele Tyskland, men også i kirkelige kredse, i officerskredse og blandt tilhængere af andre forbudte demokratiske partier skabtes modstandscentre.

I denne forbindelse må nævnes pastor Martin Niemöller, grev Stauffenberg (14. juli-folkene) og de mange modstandsgrupper på universiteterne, bl.a. i München (gruppen om søstrene Scholl m. fl.)

Vi skal her omtale en af de modstandsgrupper, der virkede i Tyskland.

Rote Kapelle

Sammen med 14. juli-folkene, der stod bag den mislykkede opstand mod Hitler i 1944, var en af de største tyske modstandsorganisationer den, der i offentligheden er blevet kaldt »Rote Kapelle«.

En af dens ledere var den polsk-jødiske

kommunist Trepper, der for nogle år siden efter flere forgæves forsøg fik lov til at rejse ud af Polen. Men en lige så betydelig lederskikkelse i denne vidt forgrenede organisation var Hasso Schulze-Boysen, en tidligere officer.

Gruppen eller rettere grupperne bestod af en lang række modige tyskere fra alle samfundslag, der her tog del i den fælles modstandskamp uden hensyn til, at det oprindeligt var en ren kommunistisk modstandsgruppe.

Under krigen organiserede man små grupper på mange store industrivirksomheder, også blandt de udenlandske tvangsarbejdere. Jeg har således selv truffet en polsk kvinde, der som ung gymnasieelev en dag ved en gaderazzia i byen Lodz sammen med mange andre unge polakker blev sendt på tvangsarbejde i Tyskland. Hun havnede på en større fabrik nord for Berlin, og på grund af et godt udseende og gode sprogkunderskaber (tysk og russisk foruden polsk) blev hun anvendt som tolk for værkføreren overfor de mange udenlandske arbejdere. Her fandt hun vej til en illegal gruppe, der udnyttede hendes lidt friere stilling som tolk til at indsamle og videregive informationer.

I 1942 blev en stor del af gruppen »Rote Kapelle« trævlet op af Gestapo. Schulze-Boysen blev arresteret, og kort tid efter fik Gestapo også fat i forfatteren Adam Kuckhoff og hans kone Greta. De havde længe været beskæftiget med at redigere og fremstille illegale skrifter.

Mange af gruppens medlemmer blev henrettet i det berygtede Plötzenseefængsel i Berlin, idet Gerda Kuckhoffs dødsdom dog i sidste øjeblik ændredes til 10 års tugthus.

Hun har på Verlag Neues Leben i Øst-Berlin udgivet sine erindringer under titlen »Vom Rosenkranz zur Rote Kapelle« (Fra rosenkrans til det røde kapel«, en titel, der henviser til hendes opvækst i en from katolsk familie).

Greta Kuckhoff var lærerinde og studerede en tid i USA, men vendte tilbage til Tyskland kort tid før Hitlers magtovertagelse i 1933. Hun havde ikke før beskæftiget sig meget med politik, men en del af hendes omgangskreds var overvejende venstreorienterede. Ved en international teaterkongres traf hun forfatteren Adam Kuckhoff, der var lidt ældre og allerede gift. De bliver forelskede og blev gift kort tid efter 1933.

Mange af deres omgangskreds forlod Tyskland og levede som emigranter i udlandet. Men de valgte at blive for at fortsætte deres antinazistiske virksomhed. Gennem lang tid deltog de i fremstilling af illegale skrifter, flyveblade og plakater som medlemmer af en gruppe under »Rote Kapelle«.

I 1942 blev Schulze-Boysen arresteret. Adam Kuckhoff skulle netop rejse til Prag med en forsyning illegalt materiale. Han vendte ikke tilbage - det sidste hans kone hørte fra ham var en telefonopringning, som imidlertid blev afbrudt. Få dage efter blev hun arresteret.

Ægteparret gik ikke lov til at mødes i fængslet, men et par modige fængselsfunktionærer bragte af og til meddelelser frem og

tilbage mellem dem. Først i retssalen mødtes de igen. Flere var allerede blevet dømt og henrettet. Hendes sagfører fortæller, at hun også kan risikere en dødsdom. Og det blev dødsdom for ægteparret og to andre, der var arresteret samtidig. Hun får så endelig lov til at tage afsked med manden lige inden hans henrettelse, og derefter afventer hun sin egen henrettelse. Men pludselig ændres dommen til 10 års tugthus, og under afsoningen flyttes hun fra det ene fængsel til det andet.

Og en dag i maj 1945 kom så friheden, da en sovjetrussisk soldat pludselig åbnede hendes celledør.

Herefter kunne hun forlade fængslet og vende tilbage til Berlin, hvor hun genfandt sine forældre og sin søn, som hun ikke havde set i tre år.

FT

POLEN

Det østrigske forbund af KZ-fanger har foranstaltet en særlig indsamling som led i den internationale Polens-hjælp. Med denne indsamling har man specielt villet hjælpe de polske fangekammerater og modstandsfolk fra 2. verdenskrig. I en hilsen til den polske organisation ZBOWID hed det, at de østrigske KZ-fanger »havde forstået det som en pligt i den nuværende vanskelige situation at yde hjælp til vore kammerater fra dengang i erindring om de hårde tider, vi har oplevet i fællesskab«.

Den polske organisation har kvitteret med en varm tak til de østrigske kammerater og meddelt, at de tilsendte hjælpemidler og madvarer er fordelt blandt tidligere KZ-fanger, der havde særlig behov for hjælp.

Her i Danmark har en række modstandsfolk og tidligere fanger støttet komiteen for Polens-hjælpen, der bl.a. er anbefalet af Ole Lippmann, Jørgen Kieler og Frode Toft.

Fredsstævne i Mauthausen

I den tidligere KZ-lejr Mauthausen i Østrig holdtes i september et internationalt fredsstævne med deltagelse af mere end 80 foreninger og grupper af tidligere modstandsfolk og KZ-fanger fra europæiske lande. Som værter for arrangementet stod de østrigske fangeforeninger, og stævnet blev ledet af østrigeren dr. Ludwig Soswinski.

Ved stævnet talte Sir Robert Sheppard på de udenlandske deltageres vegne, medens indenrigsministeren Erwin Lanc talte på den østrigske regerings vegne.

**DAELLS
VAREHUS**

Udsigt over Frøslev-lejren. Hovedtårnet (tårn 1) ses i baggrunden til venstre.

FRØSLEV- MUSEET

Flensborg Avis bragte i august en helsides artikel om Frøslevlejren og dens museum. Artiklen var ramme om et interview med vore fangekammerater, Hans Bøjlund, Kolding, og Arnold Jensen, Kibæk.

I artiklen omtales også foreningen Frøslevlejrens Venner, der stiftedes i 1981 med det formål at sikre lejrens beståen som museum. Formanden for Landsforeningen Gestapofangerne, Chresten Karstensen, Haderslev, er formand for foreningen, der tæller ca. 250 medlemmer landet over.

Hans Bøjlund, der er medlem af foreningens bestyrelse, fremhæver, at der er et nært samarbejde mellem museet og den sønderjyske befolkning. Udvalget består af politimester Iver Møller, kontorchef N. C. Andersen, skovfoged Chr. Larsen Bjerre og overbibliotekar Mågård.

Bøjlund tilføjer, at udvalget desuden har gjort et stort arbejde for at sikre museet og skaffe midler til de mest nødvendige reparationsarbejder m.v. For nogle af udvalgets midler fremstilles for tiden nye udstillingsmontrer til museet.

Til daglig forestås museet af museumsbetjent Orla Pedersen og fru Helene

Lambertsen, ind imellem assisteret af den nu pensionerede tidligere leder Hans S. Bruun og fru Lise Jacobsen. Tidligere fanger har også lejlighedsvis assisteret, således som f.eks. Hans Bøjlund og Arnold Jensen, der begge i nogle dage i sommerferien boede i lejren og hjalp ved omvisningen af de mange besogende.

Sidste vinter gennemgik Hans Bøjlund sammen med lærer Chr. Laursen lejrens historie på Padborg skole. Det var så vellykket, at rygtet derom fik et hold fra Kolding Seminarium til at holde et weekend-kursus i lejren med elever fra Padborg skole som gruppeledere. Denne skoleklasse er for øvrigt blevet adopteret af Neuengammeferien, der inviterede klassen med på foreningens traditionelle årlige tur til Neuengamme (Meppenturen), der holdes hvert år i september. Det er meningen, at eleverne derefter som fællesopgave skal bearbejde det foreliggende materiale om de danske fanger i Neuengamme. Et godt initiativ - til efterfølgelse for andre fange- og modstandsforeninger.

AMTET VIL BEVARE FRØSLEV-LEJREN

Inden for Sønderjyllands amts økonomiudvalg er man enig om, at der skal gøres en indsats for at bevare Frøslevlejren. Økonomiudvalget har netop

drøftet forholdene omkring lejren, der er den eneste bevarede nazistiske KZ-lejr i Vesteuropa.

Spørgsmålet om Frøslev-lejrens fremtid er blevet aktuelt, efter at civilforsvaret har besluttet at flytte sine depoter fra lejren. Det sker i løbet af det kommende år. Herefter skal der findes ny anvendelse for barak-komplekset. I samme forbindelse er det tanken at få lejr-bygningerne gennemgribende restaureret.

AKTUELT AT VÆRNE OM NAVNET RYVANGEN

I vort blads nummer for oktober findes side 114 en ret kortfattet betragtning over begrebet Ryparken/Ryvangel, og sagen er mere aktuell, end de fleste måske egentlig gør sig klart.

Som tidligere fanger og modstandsfolk synes vi alle, at navnet Ryvangel bør bevares i dag som fremover, og der er et par forhold, som vi må tage i betragtning i bestræbelserne for at værne om navnet også når vi vil fastholde betegnelsen Mindelunden.

For det første: Som ny officiel nabo til Mindelunden er for nylig åbnet en naturvokset park, kaldet »Ryvangelens Naturpark«. Det drejer sig om resten af det tidligere militære område. Dette er nu officielt åbnet med godkendt stempel af Københavns kommune og Forsvarsministeriet. Denne nabo bevarer navnet Ryvangel i sit foreningsnavn, men når man kommer til denne nye parks ene indgang, ankommer folk i mange tilfælde direkte til »døren« med buslinje 6, som meget naturligt bærer skiltet, der fortæller, at bussen kører til Ryparken, dette ret store beboelseskvarter, som er direkte nabo til den nyåbnede naturpark.

For det andet: Hertil kommer, at nu, da parken er officielt åbnet, er der direkte adgang til Mindelundens anden indgang, som er særlig forbeholdt gående og folk i kørestole. Der er på denne måde kun få minutters gang til Mindelunden - altså fra endestationen for bus 6. Det vil derfor let falde i munden at sige: Vi kørte med bus 6 til Ryparken og gik derefter over i Mindelunden.

Dertil kommer, at vi, der bør herude i Ryparkkvarteret, ofte må henvise fejl-

kørte bilister, som ønsker at komme til Ryvangskvarteret, at de må køre, til de er kommer over på den anden side af banelinjen - modsat Mindelunden.

Nu er situationen den, at i forbindelse med den officielle åbning af naturparken, er der på området ved endestationen for bus 6 blevet fredet tre skydevolde i kraft af bl.a. fredningsudvalget.

Det drejer sig om tre skydevolde, hvor tyskerne udøvede deres blodige håndværk overfor danske aktive modstandsfolk, inden de fandt det opportunt at flytte ned til den nuværende, velbevarede pelotonplads.

Her ved denne indgang bør der opstilles en passende vejvisertavle til Mindelunden. Den bør have påskriften: Mindelunden-Ryvangen.

Gunnar Mortensen

600.000 tyske zigøjnere blev ofre for nazismen

Vi har tidligere omtalt de tyske zigøjneres kamp for at blive anerkendt som ofre for nazismen (se bl.a. nr. 5 1978 og nr. 5 1981). Nu har den vesttyske forbundsregering endelig erkendt, at 600.000 tyske zigøjnere er faldet som ofre for nazismen.

Auschwitz, Dachau, Bergen-Belsen, Birkenau, Ravensbrück og Stutthof er nogle af navnene på de lejre, hvor millioner af jøder blev ofre for Hitlers folkedrab.

Nu er der fremkommet beviser om tilsvarende masse mord på tyske zigøjnere, der blev tilintetgjort, fordi de ikke var »ariske«.

Ved en modtagelse af en repræsentation for overlevende tyske zigøjnere, sagde forbundskansler Schmidt, at Tysklands zigøjnere havde været udsat for nazistisk raceforfølgelse, og at det var en fejl, når man tidligere havde anset zigøjnere for at være kriminelle. Schmidt sagde bl.a., at forbrydelserne mod zigøjnerne falder ind under betegnelsen folkedrab, og at der snart kan ventes en lov, der vil rehabilitere zigøjnerne.

I Vesttyskland lever der nu 35.000 zigøjnere, hovedsagelig i områderne omkring Bremen, Düsseldorf, Hamborg og Bremen. Først i 1963 opnåede zigøjnerne i Vesttyskland, at slægtninge til zigøjnere, dræbt efter 1943, kunne få erstatning, men de blev ikke betragtet som ofre for nazismen.

I 1979 besøgte den franske præsident for Europarådet, madame Simone Weil, Bergen-Belsen, hvor hun en tid selv var fange under krigen. Hun opfordrede da den vesttyske regering til at anerkende alle mindretalsgrupper, der var blevet ofre for nazismen, herunder zigøjnerne (også kaldet Shinti- og Roma-klanerne).

En gruppe zigøjnere gennemførte i forbindelse med en zigøjnerkongres i Göttingen i 1981 en sultestrejke foran mindesmærket i KZ-lejren Dachau for at opnå moralsk anerkendelse.

KZ-KUNSTNER I SOVJET

I Ukraines hovedstad Kiev afholdtes for nylig en maleriudstilling under mottoet »Beretning til hjertet«. Det var den nu 65-årige sovjetiske kunstner Michail Sawitzki, der udstillede en række værker med emner fra krigen og koncentrationslejrene. Han er en kendt og populær kunstner i Sovjetunionen, hvor han især er kendt for maleriet »Partisanmadonna«.

Han var som ung først soldat og siden partisan indtil han faldt i tysk fangenskab og tilbragte tre år i KZ-lejrene Buchenwald og Dachau. Ved befrielsen fandt de amerikanske befriere ham bevidstløs af plettyfus. I en avisanmeldelse af malerierne hedder det bl.a.: »Skæbnen synes at have bevaret ham fra døden, for at han skal kunne berette, hvad nazismen er«.

SÆRPRIS TIL VORE ABONNENTER

I vort blad for juni 82 bragte vi en udførlig omtale af den pragtfulde bog om Froslevskrinet.

Bogladepris er 260 kr. Den tilbydes bladets abonnenter for 160 kr. + porto, ialt 174 kr. Bestillingen foregår på den måde, at man indbetaler beløbet på giro 1.69.86.99, De unges Kunstkreds Fond, Kristiansmindevej 6, 6330 Padborg. Bogen vil derefter straks blive afsendt, men man skal huske tydeligt afsender.

Bogen skulle nok være velkommen som julegave, især til gamle Froslevfanger.

Ingen er både ærlig og fjendeløs.

Soya

Der er mange, der ta'r hundrededels-sandheder for hele sandheden.

Soya

Nogle mennesker er mere kristne, end de er mennesker.

Soya

DÆKKO
PRESENNING KOMPAGNI A/S

Tlf. 01 - 28 80 60

Hoveddepot:
Kabellejevej 32-34
2700 København
Brønshøj

RINGKJØBING BANK
RINGKJØBING BANK
RINGKJØBING BANK
RINGKJØBING BANK
RINGKJØBING BANK

... hvor der sker noget!

ANTON LASSENS EFTF. aps

MALERMESTER K. SALLING MØLLER

Grundlagt 1887

Håndværkervej 7 . Telefon 08-12 00 99 . 9000 Aalborg

Retssag om mordet på Thälmann

Ernst Thälmann maj 1934 under gårdtur i Moabit-fængslet i Berlin.

Ernst Thälmann, havnearbejderen fra Hamborg, var indtil Hitlers magtovertagelse i 1933 formand for det daværende tyske kommunistiske parti, der ved de sidste frie valg havde haft over 5 millioner stemmer.

Han blev straks efter nazisternes magtovertagelse arresteret af Gestapo, og man forberedte længe en retssag mod ham. Men efter fiaskoen med rigsdagsbrandsagen opgav man en proces mod Thälmann, idet man frygtede, at han overfor verdenspressen ville benytte sin forsvarstale i retten til at angribe nazisterne for deres retsovergreb, ikke alene mod ham selv, men mod tusindvis af kommunistiske og socialdemokratiske politikere og fagforeningsledere. Man turde heller ikke loslade ham eller udvise ham af Tyskland, men holdt ham fængslet i en isoleret enecelle.

Under krigen blev han ført til Buchenwald, hvor han samme nat blev skudt i kælderens ved krematoriet af en særlig SS-kommando. Allerede for 20 år siden rejste Thälmanns enke, Rosa Thälmann, anklage mod de pågældende SS-mænd. Deres navne var blevet kendt gennem en række afhøringer, der efter krigen var foretaget af det amerikanske militærpoliti blandt fangne SS-folk fra Buchenwald.

Derigennem har man kendskab til en række oplysninger om Thälmanns skæbne. Samtidig har man fundet SS-føreren Himmlers notater fra et møde med Hitler den 14. august 1944. Det hedder i disse notater: »Thälmann skal eksekuteres.« På det tidspunkt havde Thälmann siddet fængslet i elleve år.

Natten mellem den 17. og 18. august 1944

blev Thälmann hentet i fængslet i en særlig limousine og kørt til Buchenwald. Ved indgangen til krematoriet stod SS-folk og ventede. Straks da Thälmann trådte ind i krematoriet, blev han skudt bagfra, og liget blev omgående brændt. En måned senere blev det af nazisterne officielt meddelt, at Thälmann var omkommet ved et britisk luftangreb...

En fange, Marian Zgoda, havde fra et skjult fulgt begivenhederne, da Thälmann blev likvideret, og han har afgivet forklaring og nævnt navnene på de SS-folk, der deltog, nemlig SS-stabschef Otto og SS-mændene Hofschulte, Warnstedt, Stoppe og Berger.

Fru Thälmanns advokat har rejst anklage mod disse SS-folk, men undersøgelsesdommeren, Wilhelm Pückerl, saboterede sagen, hvilket ikke er så underligt. Det er nemlig oplyst, at han i 1933 var Scharführer i S.A., i 1937 blev han optaget i nazipartiet og 1939 retsassessor i München. Han henlagde simpelt hen sagen i 1964.

På grund af advokaternes protest måtte sagen genoptages, men den blev påny henlagt i 1972. Den har siden været genoptaget og er henlagt et par gange. Og i mellemtiden er de fleste af de sigtede døde, bortset fra SS-stabschef Wolfgang Otto.

Han blev efter 1945 ansat som lærer og er i dag pensioneret som embedsmand. Under et besøg i Holland blev lederen af den tyske landsregering i delstaten Bremen, socialdemokraten Hans Koschnick, bebrejdet, at man stadig ikke havde skabt fuld klarhed over denne sag.

Koschnick indhentede efter sin hjemkomst oplysninger om sagen hos den vesttyske komité af Buchenwaldfanger, og da deres oplysninger bekræftede de fremsatte anklager, er sagen nu genoptaget efter en fornyet henvendelse fra den vesttyske Buchenwaldkomité.

Den sjællandske organisation

For første gang siden 1945 samledes i oktober en kreds af gamle modstandsfolk fra D.S.O., Den Sjællandske Organisation. Om formiddagen var der gudstjeneste i Slotskirken med efterfølgende rundvisning på Christiansborg.

Efter frokosten i Snapstinget talte chefredaktør Aage Deleuran, hvorefter der blev aflagt besøg i Frihedsmuseet og i Mindelunden i Ryvangen. Af organisationens ledere kan nævnes generalsekretær Børge Lindegaard Olsen, redaktør Gunnar Haastrup-Vig og Carl Chr. Hinchely, der var blandt initiativtagerne til arrangementet.

Eks-gestapochef kræves udvist

I Bolivia har fagforeningerne krævet, at den tidligere Gestapochef fra Lyon, Klaus Altmann, der har søgt tilflugt forskellige steder i Sydamerika, og som nu opholder sig i Bolivia, bliver udvist.

Klaus Altmann er in absentia dømt til døden ved de franske domstole, bl.a. for drabet på en af den franske modstandsbevægelses øverste ledere, socialisten Jean Moulin, ligesom han er beskyldt for at være skyld i adskillige andre franske modstandsfolks død.

Ifølge fagforeningernes ledelse har Altmann i Bolivia været hjernen bag nogle halvmilitære højreekstremistiske terrorgrupper. Fagforeningerne kræver Altmann udvist og udleveret til den franske regering.

DANSKERE MINDET I POLEN

Indbyggerne i den polske by Oswiecim holdt for nylig en romersk-katolsk messe til minde om de danskere, som under Den anden Verdenskrig døde i den tyske koncentrationslejr Auschwitz, byen som på polsk hedder Oswiecim.

Ved messen vejede Dannebrog, og der var blomster i de danske nationalfarver, oplyser Danmarks ambassadør i Warszawa. Der blev bedt om fred i verden og kærlighedens sejr over had og vold.

FRIHEDSMUSEET BØR UDVIDES MED LOKALER TIL 5 MIO. KR.

Frihedsmuseets Venner håber snart at have mere klarhed over, hvordan regering og folketing vil stille sig til et årelangt ønske fra Frihedsmuseet om at få bygget til, så der bliver bedre arkivplads, udstillingslokaler og 'skolestuer', hvor man kan vise de mange skoleklasser film og særudstillinger og fortælle om besættelsen.

Frihedsmuseet ønsker at få lov til at bygge kælder under hele bygningen, men man må for fredningsmyndighederne ikke bygge til i jordhøjde. Så er der kun at lave kælder under huset. Og det er ret kostbart, fordi der skal pilotere og isoleres godt.

FM © copenhagen press

- *Hvad mener De om situationen?*
- *Ja, hvad skal man sige?*
- *Næh - det siger jeg også!*

Få bedre råd

Der er mange fordele ved at bruge Sparekassen. Her træffer man folk med økonomi som speciale, fagfolk som ved, hvordan man får noget ud af pengene.

Derfor: Tal med Sparekassen før der handles. Uanset om det gælder køb og salg af værdipapirer, eget hus eller bare almindelige daglige økonomiske spørgsmål.

Spørg

**SPAREKASSEN
SØNDERJYLLAND**

-så har du et problem mindre

Kælder-byggeriet, som trænger sig på, vil koste omkring 5 mio. kr., og så vil man råde over ca. 150 kvadratmeter ekstra til arkiver og andre 150 kvadratmeter til udstillinger og skolebesøg.

Frihedsmuseet kan 15. november 1982 i øvrigt fejre sit 25 års jubilæum. Dets første leder var Aage Roussell, og han afløstes 1971 af Jørgen H. Barfod, og så håber man på en række jubilæumsgaver.

I øjeblikket går tanker til folketinget, hvor der synes at være en positiv stemning i alle partier for at støtte det nævnte byggeri. Bl.a. også fordi det kan komme ind under beskæftigelsesarbejder for unge. Nationalmuseet har selv anbefalet udvidelsen, men har som bekendt ikke penge til de mange aktiviteter, der kommer ind under museets arbejdsfelt landet over. Man har i en år-række haft store nedskæringer, samtidig med at en række samlinger næsten har været ved at gå til. Bl.a. derfor har man også de senere år ligefrem »solgt ud« af nogle af sine ting landet over, har ofte overladt opgaver og mindesmærker til amter eller købstæder.

Altså, konkret, Nationalmuseet har ikke ment, at der via de almindelige bevillinger kunne være tale om et sådant 5 mio. kr.'s byggeri på Frihedsmuseet før end omkring 1992, men det kan Frihedsmuseet slet ikke vente på. Netop i disse år arver museet ofte værdifulde efterladenskaber om de fem år 1940-45.

Der var engang, Frihedsmuseet godt ville gøres helt fri fra Nationalmuseet. Det har ikke mere den store betydning, siger Jørgen H. Barfod. - For vort samarbejde med lederen for hele Nationalmuseet, rigsantikvaren Olaf Olsen, er ganske udmærket.

KAMMERATERNE FORTÆLLER

Mit første møde med Aage B. Rosenkjær og Sven Hammer

Efter nogle døgn gestapoforhør de første dag i juni 1944 på Højskolehjemmet i Esbjerg blev jeg, sammen med ca. 20 andre, hvoraf nogle kom til fra arresten i Kolding, atter andre fra Husmandsskolen i Odense, i latsvogn, såkaldt »Prærievogn«, overført til Vestre Fængsels tyske afdeling i København.

Kort efter blev Højskolehjemmet i Esbjerg i øvrigt sprængt i luften! En modstandsmand, der udgav sig for håndværker, fik adgang og lagde sprængladninger.

Ankommet til Vestre Fængsel blev vi under den sædvanlige råben og kommanderen opstillet på gangen med næ-

sen mod væggen og med tyske vagter med maskinpistoler bagved. Der stod vi i flere timer. Skulle nogen træde af på naturens vegne, blev det allernådigst til-ladt med en vagt som påhæng! Der var åbenbart pladsmangel! Men efter gen-tagne navneopråb m.m. blev vi endelig enkeltvis, eller et par ad gangen, ført til cellerne. På trapperne gik nogle perso-ner, åbenbart fanger, der tilsyneladende var beskæftiget med at tørre gelændere af og pudse dørhåndtag. En med et stort fuldskæg lagde jeg særlig mærke til, for han blinkede til mig på en måde, som om han ville forsøge at give mig lidt mod. Det var lektoren fra Tønder Stats-skole, der i protest mod tyskernes over-fald på Danmark april 1940, ikke ville lade sig barbære, for de »grønne« igen var ude af landet.

Jeg blev ført op på tredje etage, sam-men med Mads Mølgård Christensen, der var kommet på fra Kolding arrest, og som senere, umiddelbart efter vores deportation fra Frøslevlejren, flygtede fra lejren til mit hjem ved Ribe, hvor han overtog en del af de våben, som jeg havde fortalt ham om, og som min grup-pe havde gemt ved gården derhjemme. Han blev senere skudt gennem låret ved en batalje med hipoerne i Odense, men kom ved venlige menneskers hjælp over nogle kolonihaver og gader op på Oden-se amts sygehus, hvor han blev indlagt på fødeafdelingen. Han lever nu i Cana-da.

Jeg blev indsat i celle nr. 374, og Mads i 373, hvor dengang foruden sad oberst Skjoldager.

Jeg har ofte senere tænkt på den mand, der blev min første medfange! For det fyldte mig med undren, hvad jeg så, da jeg kom ind i cellen: En mindre, yderst velklædt herre med briller og lak-sko, samt slips, modtog mig, og sagde goddag, idet han gav mig hånden, og jeg tænkte straks, at det måtte være en ge-stapomand, der nu skulle få det ud af mig, som man ønskede. Men der var til-syneladende ikke nogen aflytningsin-stallationer i cellen. Men der var bøger på hylden over sovebriksen. Ekstra havde han et par sko og et sæt tøj, og han spurgte mig ret omgående, om jeg ikke trængte til et stykke chokolade. Det var næsten ikke til at skaffe i Danmark på dette tidspunkt! Og så kom jeg her i fla-de træsko. En skjorte og et par bukser uden livrem blev frataget mig, før jeg

kom ind i cellen. Nu kom jeg ind til en herre, der foruden at være godt ekvipe-ret, bød på chokolade. Det var næsten ikke til at begribe! Det viste sig nu hur-tigt, at manden var god nok. Men det var altså mit første møde med restaura-tor Sven Hammer fra Frilandsmuseet og lufthavnen, hvor han havde sine restaura-tioner. Han sagde jo til vagterne på gangen, at de skulle tage ud på hans re-staurationer og få noget godt at spise, men så skulle de jo gerne have noget med til ham selv i fængslet! Ja, sådan fik han det ordnet. Og sådan gik det til, at jeg også fik læst bl.a. »Tut Ank Amons den 2dens Grav«. Hammer, der er død for en del år siden, blev senere en yderst skattet leder af diætkøkkenet i Frøslev-lejren, med sin gode faglige uddannelse fra bl.a. både England og Frankrig, blev han til en vis hjælp for sine medfan-ger.

Lektor Rosenkjær mødte jeg igen se-ner i Frøslevlejren, efter at vi begge havde været i Horserød, men han i lejr 1 og jeg i lejr 2. Jeg begyndte ret hurtigt at lede morgengymnastik, for når man har siddet i Vestre og tygget rugbrød, trængte jeg til både frisk luft og lidt bevægelse, og da jeg tidligere havde væ-ret på gymnastikhøjskole, var det vel ret naturligt. Dog blev vi af og til forstyrret, bl.a. når nogle under optællingen gjorde grin med Wassermann. Så fulgte der jo udgangsforbud m.m.

Da vi var kommet til Frøslev, fortsatte jeg dér med morgengymnastikken, og jeg havde vel dér et af de mest særpræ-gede hold, jeg nogen sinde har ledet gymnastik for. Jeg husker, at der var bl.a. en præst, en læge, en oberstløjt-nant, en kammersanger, en politime-ster, en ingeniør, en bogforlægger en grafolog, en gårdejer, en lektor, en arve-lighedsforsker, en købmand, en smed og forskellige andre. Og en morgen, vi var i gang med de gymnastiske øvelser, kom Rosenkjær hen til mig og sagde: »Du er fra Gerlev.« »Nej,« sagde jeg, »jeg er fra Ollerup.« Han mente, at den gymnastik, jeg viste, måtte stamme fra Gerlev Idrætshøjskole. Det var forståeligt, da forstanderen dér, Kr. Krogs-hede, jo gennem flere år havde været Niels Buhks højre hånd på Ollerup, for han blev forstander på Gerlev Idræts-højskole.

Rosenkjær, der gennem en årrække havde beskæftiget sig særdeles meget med ungdom og idræt, er en af de fine-ste mennesker, jeg har truffet, og vi fik

os mange diskussioner om idrætten. Ik-ke mindst efter at vi var kommet til Husumlejren og skulle grave tankgrave derude i marsken, forslog vi tiden med den slags samtaler, når vi var blevet trætte af at lave fantasimiddage og fro-kostretter, som vi skulle svælge i, når vi engang igen kom hjem.

Desværre kom han jo ikke hjem i le-vende live! Jeg husker tydeligt, da en af kammeraterne den 17. november kom og sagde til mig, at jeg skulle gå over på revieret og besøge Rosenkjær, da han nok ikke havde længe igen. Det var tøm-mer Viggo Hansen fra Ribegruppen, som en tid ikke var med i pansergravene, da han skulle blive i lejren og fremstille lig-kister. Senere blev det jo til papirposer med 2 lig i hver.

Jeg gik straks derover samme aften, selv om vi helst holdt os derfra grundet evt. smitte. Rosenkjær var meget sløj, kunne næsten ikke tale, og fråden stod ham om munden sort af den trækul, som mange spiste, for derved at forsøge at standse dysenterien.

Jeg forsøgte at fortælle nogle af de sidste rygter, jeg havde hørt om de allie-redes fremgang, og at jeg troede, at det snart var forbi, og at vi jo da sikkert ville være fri og hjemme til jul og jo så ville få al den pleje, vi havde brug for! Men han var da selv klar over, hvor det bar hen. Han havde opgivet, idet han sagde, at han nok ikke kom med til den sam-menkomst, vi havde snakket så meget om, at når vi var vel hjemme, skulle vi mødes og bare spise og snakke! »Men husk, nu når du kommer hjem, at for-tælle om, hvordan de har behandlet os!«

Det løfte mener jeg, jeg har holdt, selv om det af og til har været ret så svært for mig. Men det var den sidste samtale, jeg havde med Rosenkjær. Næ-ste dag, den 18. november 1944, døde han, og blev een af de mange, der buk-kede under på grund af de usleste og de mest ubeskrivelige forhold, et menne-ske kan komme ud for. Men jeg tænker altid på ham med glæde, over de gode samtaler, jeg fik med ham, og han blev jo en af dem, som jeg med fuld sikker-hed kan sige om: Han døde for Dan-mark. Han døde for friheden, for at vi andre danske kan leve som Frie Danske.

Nu må jeg nok hellere holde op i den-ne omgang, så jeg ikke indvikler mig for stærkt i tanker om det hele fra dengang! Men vi slipper det jo aldrig!

Hans S. Bruun

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Fra bestyrelsesmødet i september:

Formanden Oskar Verner, bød velkommen til det første møde efter ferien. Lovudvalget har haft et orienterende møde i sikringsstyrelsen. Her er man nu færdige med den aftalte gennemgang af beregningsgrundlaget. Der er i dag ca. 5400 personer, der modtager rente efter erstatningsloven. Heraf har ca. 81 % det højeste beregningsgrundlag, ca. 15 % har beregningsgrundlag mellem 7500 kr. og 8000 kr. Resten, altså knapt 5 % har lavere beregningsgrundlag, og de lader sig næppe ændre væsentligt efter den nu foretagne revision.

Med hensyn til nye forhandlinger med ministeriet var der enighed om, at tidspunktet for større ændringer ikke er gunstigt. Der kan dog blive tale om at drøfte visse spørgsmål. Det gælder stadig spørgsmålet om automatisk enkeerstatning og pristalsregulering af hædersgaven, der ikke er reguleret i flere år.

Det oplystes, at den københavnske afdeling af Erhvervshæmmede har afbrudt forbindelsen med landsforeningen og dermed også indtil videre Fangesammenslutningen. Såfremt foreningen på sin generalforsamling vedtager at søge optagelse, må en sådan anmodning selvfølgelig behandles seriøst, men vil formentlig være betinget af en ændring af foreningens navn.

Det oplystes, at Rekreationsfonden har modtaget et tilskud fra Tipstjenssten. Da der samtidig er nedgang i ansøgningerne, skulle der være mulighed

for, at midlerne kan strække til i 2-3 år endnu.

Det meddeltes, at Helge Brinch med årets udgang fratræder som leder af bladet s abonnementssystem. Det lykkedes at overtale Poul Nielsen til på ny at overtage det ikke altid lige taknemlige hverv.

Om Bernadottegården i Roskilde oplystes det, at kommunen har anerkendt, at vi har fortrinsret til indtil 30 pladser. For tiden bor 21 tidligere fanger, modstandsfolk og krigssejlere på Bernadottegården. Der er 11 på venteliste, og de kommer i betragtning, så snart der er ledige værelser.

19. september 1982

Dagen fik et internationalt islæt.

Buchenwaldklubben indledte dagen med kransenedlægning kl. 9.30 på Bispbjerg kirkegård, og derefter var vi ved mindevæggen på Politigården og ved grev Folke Bernadottes mindevæg samme sted.

Kl. 13 var der arrangeret en festlig sammenkomst i kantinen på politistationen på Bellahøj, der er en udmærket ramme om en sådan fest. 77 deltog.

Efter en velkomstdrink serveredes der en dejlig middag - 3 retter med diverse vine, hvorefter kaffen blev indtaget.

Vi har 2 æresmedlemmer, og de var inviteret til festen med damer, men de havde begge måttet sende afbud på grund af sygdom.

Desværre måtte vi også undvære vores formand, der i sidste øjeblik måtte sende afbud på grund af sygdom.

Næstformanden bød velkommen og beklagede, at vores æresmedlemmer og formanden ikke kunne være til stede, men han overbragte en hilsen fra dem alle.

Han omtalte herefter, at festen havde fået et internationalt islæt, idet klubben havde modtaget telegram fra den canadiske Buchenwaldklub, der havde udtrykt de bedste ønsker for dagen og fremtiden for Buchenwaldklubben.

SAMMENKOMST

Buchenwaldklubbens store og festlige ande- og flæskespil afholdes tirsdag den 23. november 1982 kl. 19.30 i kantinen, politistation 3, Bellahøj (indkørsel Borups Alle 266).

Vi minder om, at der som sædvanlig er meget fine gevinster og »fuld gevinst« til alle med »Banko« i de ordinære spil.

Medlemmer med pårørende og kammerater fra andre fangeforeninger er velkomne.

Vel mødt.

BESTYRELSEN

Den hollandske politimand, Schuurmann fra Lovendegem i Belgien var selv fange i Buchenwald. Han deltog i 19. september-festen sammen med sin hustru.

Om morgenen samledes medlemmer af Buchenwald-Klubben til kransnedlæggelse ved monumentet på Bispebjerg Kirkegård for faldne politifolk.

(Fotos: A. Eistrup Jørgensen)

Yderligere var der til stede ved festen en belgisk politimand, der sammen med sin hustru var på ferie her i landet. Belgieren havde i Buchenwald truffet en dansk politimand, og de havde i årene efter krigen holdt forbindelsen vedlige, men den var efterhånden »løbet ud i sandet«, hvorfor belgieren for kort tid siden rettede en henvendelse til Buchenwaldklubben for at få genetableret kontak-

ten, og det var lykkedes for Buchenwaldklubben at finde frem til den kollega, belgieren søgte, og kontakten var nu genetableret. Det var således helt naturligt, at belgieren med sin hustru skulle deltage i festen.

Middagen sluttede med afsyngning af »Buchenwaldsangen«.

Der blev fra et af medlemmerne foreslået, at der fra festen blev afsendt en

hilsen til de 2 æresmedlemmer og formanden, hvilket straks skete i telegramform.

Efter middagen gik dansen lystigt til ud på aftenen, der afsluttede denne dejlige sensommerdag.

Festen var et vellykket arrangement, hvor alle hyggede sig og morede sig i kammeratligt samvær, hvilket kraftigt opfordrer til lignende arrangementer fremover.

Georg Andersen

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

PROTOKOL

Ved et møde på Frihedsfondens kontor den 27. oktober 1982 mødtes repræsentanter for Landsforeningen Gestapofangerne og Foreningen af Gestapofanger på Sjælland. Vi har her drøftet de uoverensstemmelser, der i nogen tid har bestået mellem vore foreninger.

Der er her opnået enighed om en venskabelig løsning af de eksisterende problemer, der hermed er bragt ud af verden. Vi er enige om at videreføre vore foreningers virksomhed som to selvstændige foreninger i et kammeratligt og loyalt samarbejde indenfor Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45.

Chresten Karstensen, formand
Solveig Skjøtt, formand

JULEAFTEN I MINDELUNDEN

Landsforeningen Gestapofangernes Sjællandsafdeling, der har eksisteret i 34 år, har indbudt fhv. statsminister Anker Jørgensen til at tale i Mindelunden i Ryvangen juleaften.

Højtideligheden påbegyndes kl. 16.00 og afsluttes kl. 16.30.

Studentersangforeningen medvirker. Hjemmeværnet og Lottekorpsset danner espalier med fakler og spejdere lægger blomster ved gravene.

Fra Politigården i København. Der anbringes krans ved mindemuren, der har en navneplade for hver enkelt politimand, der er omkommet i forbindelse med deportationen.

Aabenraa Rederi A/S

Finlads-Konsulat

P. F. CLEEMANN

SKIBSMÆGLERFORRETNING

AABENRAA

telgr. •Cleemann•

tlf. (04) 622182 - telex 52111

TAK

Den store og hjertelige opmærksomhed og deltagelse i vor kære Tonny's død og begravelse, har været en stor trøst i vor sorg, men så stor, at det ikke er os muligt at takke hver enkelt personligt.

Hjertelig tak alle sammen.

Edith Johansen og familie

NEUENGAMME

Novemberfest i Frøslevjren

Neuengamme-foreningen afholder kammeratskabsstævne i Frøsev lørdag den 20. november kl. 18. Der serveres gule ærter på sønderjysk med pølser og flæsk, hvortil serveres een øl og een snaps, alt til en pris af 47 kr. og 37 øre. Efter spisningen vises en film, der er optaget af elever fra Frøslev skoles klasse 10.B. på deres tur til Neuengamme i år.

Der bliver et lotteri og eventuelt dans til levende musik.

Tilmelding til Hans Bøjlund Sørensen, Frøslevjrens museum daglig mellem kl. 10 og 17, tlf. (04)67.65.57.

Der vil kunne købes drikkevarer til billige priser. Overnatning kan eventuelt arrangeres. Alle er velkomne.

Bestyrelsen og festudvalget

Kammeraternes Hjælpefond

*er raske kammeraters hilsen
til de syge*

Norsk, dansk og svensk stævne

Vellykket kammeratskabsstævne på Skagerrak, Kattegat, i Oslo og i København

Neuengamme-Foreningen, svenske kammerater fra Bernadotte-Detachementet samt tidligere norske kz-fanger havde fået den gode idé i fællesskab at arrangere et skandinavisk stævne i dagene 6. til 8. oktober i år, og jeg havde den store glæde at være blandt deltagerne. Man har bedt mig fortælle lidt om mine oplevelser på turen, og det gør jeg da naturligvis meget gerne.

Danske og svenske mødtes på Oslo-båden onsdag eftermiddag i København og hyggede sig sammen på sejlturen til Oslo. I den norske hovedstad mødtes vi af en isnende kulde, rent vejrmæssigt, men til gengæld af en hjertelig velkomst fra norske kammeraters side, anført af Inger og Øivind, som straks førte os til

Akershus, hvor vi havde en kort højtidelighed ved den tidligere henrettelsesplads.

Vi besøgte derefter det norske Frihedsmuseum, der så vidt jeg husker, hedder Forsvarsmuseet. Det var en stor oplevelse for mig at se den norske udgave af et museum om besættelsestiden, som trods en vis mangel på effekter og genstande var fantastisk godt indrettet med en masse fotografier, mange modeller af byer, skibe, fæstninger m.v. samt diverse lydband med kendte personers taler, alt sammen ordnet i kronologisk rækkefølge, der gjorde det særdeles overskueligt.

Endnu en stor oplevelse ventede os, vi blev i bus kørt til Kon-Tiki museet på

Inger Guldbrandsen fra Sørum, gift med lensmand Olav Guldbrandsen. Inger fortalte om, hvorledes de norske patrioter blev skudt ved Akershus.

Fra det norske Frihedsmuseum, fotograferet gennem en glasrude. Vi ser Narvik efter det tyske luftangreb.

Bygdøy, hvor vi kunne se de fantastiske fartøjer Kon-Tiki og Ra II samt resterne af RA I.

Den meget dygtige og slagfærdige norske buschauffør kørte os så til bl.a. Holmenkollen, denne berømte og store hopbakke, hvor så mange idrætsfolk har foretaget deres dumdristige spring.

Busturen sluttede i Krigsinvalidforbundets hyggelige lokaler, og her blev der serveret smørrebrød og kaffe samt til de mest tørstige en norsk pilsner. Derefter var eftermiddagen fri, og jeg benyttede lejligheden til sammen med et

par kammerater at spadserer tilbage til båden. Vi gik gennem byen, altså bl.a. også ad den berømte Karl Johan Gaten, hvor unge mennesker musicerede og dansede til fordel for en indsamling til Zimbabwe, ja man tilbød os endda at pudse vore sko for en femmer eller tier, også til ovennævnte gode formål. Men for at vi ikke skulle føle os helt fremmede, var der også i Oslo store demonstrationer mod den norske højreregnings nedskæringspolitik.

Om aftenen samledes vi skandinaver om en i ordets egentlige forstand festlig

middag, og blandt de norske deltagere var også næste generation repræsenteret. Der blev holdt mange taler, lidt for mange (jeg var selv med til at forlænge talerækken), men alle var enige om, at samværet på alle måder havde været en succes, og absolut måtte gentages, måske fra dansk side i et lidt bredere regie.

*

I København næste morgen blev vi i bus befordret til Mindelunden, hvor vagtmester Botoft bød os velkommen. Han havde beredvilligt åbnet porten for os en time før normal åbningstid, og vi kunne derfor allerede på det tidspunkt samles ved hovedmonumentet.

Efter en kort tale af Axel nedlagde nordmanden Petty Amundsen Neuen-gamme-Foreningens krans, og Per Hagen en buket fra norske kammerater. Ved mindesmærket for de i kz-lejre døde kammerater fortalte Arnold om en tidligere dansk Hannover-Stöcken-fange, hvis aske hviler på denne plads.

Stævnet afsluttedes på Carlsberg, hvor en tidligere Holger Danske mand med det festlige navn Nielsen, gav os en kort, instruktiv, men meget munter rundvisning, som afsluttedes i Carlsbergs museum. Her var der lejlighed til at smage på husets produkter, dog ikke de allerstærkeste, det var for farligt, mente Nielsen. Sluttelig blev vi kørt til Hovedbanegården, hvor der blev taget afsked.

En hjertelig tak til Søs, Ib og Axel samt Jan Tingdal for et godt tilrettelagt og vel gennemført stævne.

Poul Nielsen

Poul Nielsen og Thora får sig en gemytlig samtale på Oslobåden, Thora er Arnold Jensens kone, fra Kibæk.

FRIHEDSMUSEET

Frihedsmuseet har i oktober måned haft over 27.000 besøgende, der har set jubilæums-udstillingen »Besættelsens dagligdag«.

På grund af den store interesse for denne udstilling, vil den blive forlænget til og med søndag den 16. januar 1983.

Frihedsmuseets foredrag

Foreningen Frihedsmuseets Venner har indledt efterårssæsonen. I august holdt direktør Hans Bondesen foredrag om radiokrigen i luften under 2. verdenskrig, og i september holdt oberst Erik Fournais foredrag om efterretningstjenesten.

Mandag den 23. november taler redaktør Leif Larsen om sin bog om BO-PA. Mødet begynder kl. 19.30.

I anledning af museets 25-års jubilæum den 15. oktober er der i oktober måned en særudstilling om dagligt liv under besættelsen. Fjernsynet markerer jubilæet med i oktober at vise billeder fra Frihedsmuseet og Frøslevmuseet som »godnat-billeder«.

Frihedsmuseet får stadig gaver mange steder fra. I sommer fik man således et af de bombesikre skilderhuse, der under krigen stod ved Amalienborg. Det er fra Amalienborgklubben, der har skaffet museet denne særprægede gave. Klubben består som bekendt af politifolk, der efter tyskernes opløsning af den danske hær overtog vagten ved Amalienborg.

FRIHEDSMUSEET 25 ÅR

Frihedsmuseet har fejret sin 25-års fødselsdag. Flere end 200 medlemmer af modstandsbevægelsen mødtes for at markere dagen. I løbet af de 25 år har 4,5 millioner besøgt Frihedsmuseet og dets afdeling i Frøslev.

Maleren Carl-Henning Pedersen vil skænke det jubilerende museum en glasmosaik til det store vindue i kanonhallen. Mosaikkens tema bliver den danske modstandsbevægelses idégrundlag: frihed, tolerance og humanitet.

Afsløringen af kunstværket foretages af dronning Margrethe den 29. august 1983 - 40 års-dagen for det absolutte brud mellem det officielle Danmark og den tyske besættelsesmagt.

MINDEORD

Tonny Johansen

Det ufattelige er sket, Tonny er ikke mere iblandt os. Tonny var i den yngste årgang af gamle kz-fanger og tilsyneladende sund og stærk, derfor er det så ufatteligt, at netop han skulle dø.

Vi har i Tonny mistet en stor arbejdskraft. I de syv år, han var formand for Gestapofangerne i Århus, skete der bemærkelsesværdige ting, idet foreningen under Tonny's formandskab kom til at påtage sig en aktiv rolle i såvel Landsforeningen Gestapofangerne som i Sammenslutningen.

Og hvem kan vel glemme grundstensnedlæggelsen til Bernadotttegården i

Hadsund og indvielsen af samme eller landsstævnet i 1981 på Mols.

Den store drivkraft var hver gang Tonny. Der kunne blive uvejrlig omkring Tonny's person - undertiden stormfuldt - det skete, når han ikke kunne gå på kompromis med det, han anså som uret. Men uenigheden blev ikke til uvenskab, venner navnlig blandt fangekammerater havde han over hele landet. Tonny's virke var omfattende, og Nors Hovedgård har meget at takke ham for. Det samme gælder Frøslevlejren, hvor Tonny var i bestyrelsen for den nystiftede forening til lejrens bevarelse.

Der bliver et stort tomrum, som vi vanskeligt kan fylde, og smerteligt er

det, når en forening som vores mister en af de yngste og mest aktive. Stor er vor medfølelse med Edith og børnene, hjemmet der altid stod åbent og var så hjælpsomt.

For Landsforeningen Gestapofangerne, Århus afd. P.b.v.

Per Madsen

Ib Lui Nymand

Phv. reservepolitibetjent Ib Lui Nymand, 4791 Borre, døde den 29/9 1982.

Han var født 15/3 1923 og blev ført til KZ-lejr sammen med det danske politi den 19. september 1944. På hans efterladte fangenummer står der: Stalag IV B - 310.264.

Han blev angrebet af tuberkulose i Tyskland og ført hjem med Røde Kors-transport i marts 1945. Han blev kureret for denne sygdom i slutningen af halvtredserne. I foråret 1982 konstateredes knoglekræft, og efter et meget smertefuldt sygeleje døde han nærmest som en muselmand.

Ragnhild Nymand

Ove Bonde

Den 25. september døde Ove Bonde, efter lang tids sygdom. Ove var under krigen tilsluttet Holger Danske, hvor han var meget aktiv. Ove var i bestyrelsen af de erhvervshæmmedes Omegnss-afdeling, hvor han gjorde en mægtig indsats for sine kammerater fra krigen, altid var han klar til at give en hjælpende hånd, men krigen havde ødelagt hans helbred, og vi kunne se, hvordan

Pelican

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT
DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

kræfterne svandt, og nu er Ove ikke mere, men vi vil alle savne ham og hans gode humor.

KWP

Ove Bonde.

Flemming B. Muus

Flemming B. Muus blev 74 år. Han arbejdede som ung gennem en halv snes år i Liberia, hvor han var ansat i et rederi. I 1941 meldte han sig frivillig til den engelske hær under dramatiske forhold.

Skibet, han var med, blev af tyske fly bombet og sænket ud for den irske kyst, men han var blandt dem, der blev reddet i uskadt stand. Derefter blev han uddannet til faldskærmsmand. Under træningen kom han et par gange til skade. Ved et udspring fik han således en kraniekvæstelse og landede bevidstløs, hvorved han pådrog sig brud på fodrosbenene.

Den 11 marts 1943 blev han første gang kastet ned over Danmark, hvor han blev øverste leder af S.O.E.s arbejde her i landet. Ved denne nedkastning blev han ved landingen slæbt flere hundrede meter gennem nogle hegn. Ved en senere landing blev maskinen skudt ned nær Sorø og måtte med brændende motor foretage en mavelanding, der lykkedes.

Midt under sin illegale tilværelse, hvor han var meget stærkt eftersøgt af tyskerne, blev han i sommeren 1944 viet til Varinka Wichfeld, der også var stærkt engageret i illegal virksomhed. Vielsen foregik i største hemmelighed hos en sydsjællandsk sognefoged.

Efter krigen opholdt han sig på ny nogle år i Afrika, men vendte i 1949 tilbage til Danmark, hvor han siden har ernæret sig som forfatter. Flemming B. Muus var redaktør af Frihedskampens Veteraners blad og næstformand for foreningen Frihedsmuseets Venner. Han blev begravet under meget stor deltagelse fra Søllerød kirke.

BØGER

Bog om nazismen i Slesvig-Holsten

Forlaget Karl Wachholtz, Neumünster, har udgivet en bog af forfatteren Rudolf Rietzler »Kampf in der Nordmark«. Das Aufkommen des Nationalsozialismus in Schleswig-Holstein (1919-1928), 500 sider, pris 38 DM.

Bogen har været anmeldt i »Flensborg Avis«. Vi bringer her anmeldelsen: - Der er ikke mindst i de senere år begyndt at komme en stribe af væsentlige afhandlinger og bøger om forskellige sider af slesvig-holstensk samtidshistorie. En vigtig side af det moderne Slesvig-Holstens historiske udvikling er de strømninger, der førte til nazismens fremmarch. Slesvig-Holsten blev hurtigere end andre tyske regioner nazistisk, og Rietzler analyserer i sit store og veldokumenterede værk på 500 sider de forhold, der førte til, at netop Slesvig-Holsten gav sit betydelige bidrag til nazismens sejr og den tyske katastrofe.«

En særmelding under krigen

Erik Johannesen: »Vi bringer en særmelding«. 128 sider. 98 kr. Forlaget Centrum.

Erik Johannesen, 57 år, lektor ved Aarhus Katedralskole i bl.a. geografi, tidligere folkeskolelærer, var selv under krigen sabotør og modstandsmand. Han er fra Langå, har gået på Randers Statskole, hvor det efter hans eget udsagn fornylig formelig summede af illegale handlinger. Eleverne og nogle af lærerne med var vakse. Vi mindes jo bl.a. adjunkt Kai Hoff, som blev dræbt under arbejdet. Selv var Erik J. med i en gruppe fra begyndelsen af 1944. Da gruppen

så blev splittet, og nogle gik under jorden i november, kom han snart med i en ny gruppe. Han arbejdede mest i Langå, Laurbjerg og Ans. Man tog mod en del britiske våben fra luften og sprængte skinner for næsen af tyskerne, næsten da. På Viborg-banen og den østjyske længdebane.

Egentlig er det ikke så få år, det har irriteret E.J. en del, at ungdommen vidste så forbavsende lidt om besættelsen af Danmark 1940-45. Så han tænkte på at skrive en decideret skolebog om emnet, så børn og unge ikke bare ved måske, hvor Sumatra ligger eller kender Napoleons navn, men ikke ved det ringeste om deres eget lands nærmeste fortid.

Johannesen kan sit stof, har øst af mange kilder og ved altså af egen erfaring, hvordan mange ting gik til i de år. Vi får instruktivt og tilpas spændende berettet netop, hvordan modstandsfolkene fik besked om, at den og den aften kom der våben ned over den eng, mose eller skov, hvor de måske tidligere havde maset med tunge containere i mørke natteimer.

Kort sagt: Vi bringer en særmelding og så et eller flere personnavne (kode) i det danske aftenprogram fra BBC. Her er noget om Hvidsten-gruppen, hvis modtageplads længe var anset for måske Europas bedste. Der er noget om Churchill-klubben, så at sige rene drenge på et af Aalborgs gymnasier. Og der er oplysninger om den københavnske sabotageorganisation BOPA. Man hører også om de skarpe opgør mellem nedkastnings- eller modtagecheferne, må man vel hellere sige, Toldstrup, en gang toldassistent Jensen i Skive, men siden en dygtig og nærmest uundværlig mand i det jyske net. Meningsløs var derfor også de mange rivninger med »skrivebordsgeneralen«, Vagn Bennike, hvis security (enorme krav om sikkerhed og forsigtighed på alle leder var nærmest legendarisk). Han holdt som bekendt i lange tider til i Vejle. Og vi hører om den senere overlæge i Fredericia, Jørgen Røjel.

Om sprængningen af Langå-broerne, om hvordan den unge stud.theol. Chr. Ulrik Hansen før sin dødsdom for arbejdet i Årsgruppen fik smuglet en besked ud til godsejer Flemming Juncker på Overgård om nu at komme væk. Juncker var som Toldstrup en krumtap i meget arbejde, men svær at maskere. Og han måler jo 1,95 meter. Men han tog advarslene fra Chr. Ulrik alvorligt og undslap i tide. Kort efter omringede ty-

skere den nu i denne tid (1982) så kendte gård ved Havndal og Hadsund.

Der er noget om sabotagen mod B og W og mod Riffelsyndikatet, om Holger Danske-organisationen, hvor førnævnte Chr. Ulrik også havde været aktiv. Og hvordan Hvidsten-Spenstrup-gruppen bl.a. blev revet op, fordi en dansk faldskærmsmand »glemte« at tage sin gift-pille, da Gestapo anholdt ham. I den kommende tid fik tyskerne alt at vide, hvad han kunne fortælle. Bl.a. om arbejdet i denne gruppe, som han en overgang havde været på nært hold.

Tabslisten

Til dem, der siger, de ikke husker andet om krig og besættelse end, at det var drengestreger, og at de aldrig savnede smørmærker, skal måske mindes om, at tabslisten er lang og omfatter mange ting. Her vil vi blot nævne nogle af tabsmulighederne - og så sluttallene: Faldet 9. april 13. Faldet 29. august 26. Dræbt under folkestrejken 102. Omkomne danske søfolk (alene søens folk ni stede 1281). Døde i tyske kz-lejre 515 osv.) Det bliver til 3172. 5500 danske kom levende hjem fra kz-lejrene. 6900 hjem fra Frøslev-lejren ved grænsen. Og der var under krigen 17.800 danske flygtninge i Sverige.

Ja, heldigvis kom mange hjem fra Sverige og fra lejrene i Tyskland. Men mange var mærket for livet. Mange fik kz-syndromet, andre var for stedse mærket af underernæring og mangelsygdomme.

Godt, at der stadig skrives bøger som denne. Saglig og sober, og måske derfor tingene virker så stærkt. Og i grunden tror jeg godt, at de unge vil vide reel besked om de år.

Johs. Rasmussen

TALLENE FRA OKKUPATIONSÅRENE

Vi synes bedre om følgende opstilling.

I 1947 udarbejdede Centalkontoret for særlige Anliggender følgende statistik, der afviger noget fra den tilsendte: Dræbt den 9. april 1940 . . . . . 14 Henrettet ifølge tysk krigsretssdom . . 113 Andre omkommet som følge af deltagelse i modstandsbevægelsen . . . . . 837 Døde i eller som følge af ophold i tyske koncentrationslejre . . . . . 560 (Antal danske, der har været interneret i Tyskland . . . . . 6287) Omkomne danske søfolk og fiskere (foreløbig opgørelse) 1500

Dræbt som følge af bombardement på B & W 27/1 1943 11
 Dræbt den 29. august 1943 26
 Eksplosionsulykken i Århus havn den 4/7 1944. 28
 Dræbt som følge af bombardement på Gestapohovedkvarteret i Århus den 31. oktober 1944. 28
 Dræbt som følge af bombardement på Gestapohovedkvarteret i København den 21. marts 1945 143
 Dræbt som følge af bombardement på Gestapohovedkvarteret i Odense den 17. april 1945 8
 Dræbt ved clearingmord, skudveksling, schalburgtage 901

Dræbt iøvrigt som følge af bombardement eller lignende 110
 Antal omkomne ialt 4279

Men der er jo frygtelig mange døde som følge af pådragede lidelser siden da. Såvel blandt *gifte* som *ugifte*.

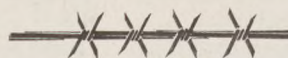
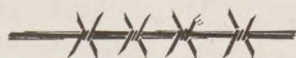
I november 1981 fik 1470 *enker* rente efter deres mænd og hertil 96 børn og mange enker er døde i de mellemliggende år (36).

Det bliver nok umuligt at gøre op, hvad krigen kostede af døde - og vil koste: ca. 3850 personer får i øjeblikket »rente« på erstatningsloven for sygdom pådraget under besættelsen.

Sprængninger i tiden 15. november 1944 til 5. maj 1945. Det fremgår af kortet, at Jylland har været jernbanesabotagens hovedområde. Det er ikke alene de nord-sydgående strækninger, der er blevet sprængt. Også omkørselsvejene er hyppigt blevet afbrudt. Jernbanesabotagens tyngdepunkter lå omkring Århus, Randers og Struer-Holstebro. Sjælland har haft ret få sprængninger, selv om tyske tog kørte fra Danmark gennem Sverige.

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.
Næstform.: Peter Møller Madsen, Vesterbrogade 118, 2.tv., 1620 København V. (01) 31 77 34.
Skr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.
Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.
Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Hans Andersen, Axel Lauritzen, Lilian Olsen, Birgit Fischerman, Jørgen Lind, Solveig Skjøtt, Arvid Hemmingsen og Ove Laursen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.
Kass.: Johs. Damsgaard, Herninggade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.
Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.
Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.
Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bjernedevej 40 A, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.
Kass.: Erik Richter, Klarup Kirkevej 18, 9270 Klarup. (08) 31 82 95. Giro 6 45 87 18.
Socialsekretær: Otto Laugesen, Dragstrupvej 118, Ml. Jølby, 7950 Erslev Mors. (07) 74 16 64.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.
Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Erik Lorentzen, Elbagade 43, 2300 København S (01) 55 12 64.

Kass.: Kurt Jacobsen, Dyrehavegårdsvej 15, 2800 Lyngby (02) 88 17 21.
Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundeberggårdsvej 228, 2740 Skovlunde (02) 94 44 92.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnato-kes Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.
Kontor: Centret, Skolegade 53, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Oskar Larsen, Indre Ringvej 199,2, 7000 Fredericia, tlf. (05) 92 58 33. Kontor Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent hver onsdag kl. 14-16.

Odense afd.: Øster Stationsvej 21, 5000 Odense C.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.
Kontoret er åbent hver onsdag fra kl. 10-12, men ikke om eftermiddagen. Tlf. 13 88 45.
Herudover træffes kontorets leder på tlf. 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artell, Kirkevej 6, 5892 Gudbjerg. (09) 25 18 29.
Aksel Jørgensen, Varnæsvej 33, 5700 Svendborg. (09) 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskræn-ten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lem- vigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82.
Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aal- borg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Fuglebakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.
Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag- fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammerat- ligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Gartner Christen Karstensen, Stadi- onvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. (04) 58 41 65.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Randers afd.: Else Axelsen Drejer, Kristrup- vej 21a, 8900 Randers. (06) 42 17 70.
Kass.: Jenny Fuks, Herman Stillingsvej 68, 8900 Randers. (06) 42 63 61.

Sjællandsafd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skot- tegården 15, 2770 Kastrup. (01) 50 48 61 og (01) 50 09 70.

Kass.: Henry Clausen, Lærkevej 9, 3630 Jægerspris. (02) 33 04 43.

Århus afd.: Tonny Johansen, Hangøvej 2, 8200 Århus N. (06) 10 15 19.

Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltoft. (06) 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER PÅ SJÆLLAND:

Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. (02) 48 56 74.

Kass.: Helge Brinch, Tåstrupgårdsvej 153, 1 tv., 2630 Tåstrup, tlf. (02) 52 01 25.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Vesterbrogade 118, 2. tv., 1620 København V. (01) 31 77 34.

Kass.: Kai Magnus Wive, Lærkevej 16, 8730 Brædstrup. (05) 75 18 05.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Jørgen Lind, Stavnholtvej 38, 3520 Farum. (02) 95 11 15.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. (09) 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag- sværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. (01) 65 82 12.

Kass.: Moses Katznelson, Spurvegården 30, 2650 Hvidovre. (01) 75 37 05.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Fugle- bakkevej 130, 8210 Århus V. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjelpe- fond. Se øverst bladet side 2.

»Nors Hovedgård:« Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binnebal- le, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 74 16 64.

Smidstruphytten: Ejers af Gestapofangerne på Sjælland. 4 senge. Henvendelse til: Sol- veig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Vær- lose (02) 48 56 74.